

Kraków, lipiec 2024

dr hab. Artur Grabowski, prof. ASP

Pracownia Sztuki Performance

Wydział Intermediów, Katedra Zjawisk Sztuki

Akademia Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie

Recenzja pracy doktorskiej Pani mgr Ewy Łuczak

z tytułem *Niech pani swoich nieboszczyków pilnuje!*, powstałej w związku z przewodem doktorskim w dziedzinie sztuki, dyscyplina: sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki, wszczętym przez Radę Dyscypliny Artystycznej Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie.

Promotor: dr hab. Rafał Kochański, prof. ASP.

Promotor pomocniczy: dr hab. Romuald Woźniak, prof. ASP

Na niniejszą recenzję składają się następujące części analizy osiągnięć i dorobku kandydatki oraz kontekstu jej działalności:

1. Sylwetka doktorantki i ocena przedstawionego dorobku,
2. opis materiału, na podstawie którego powstała recenzja,
3. ocena pracy doktorskiej,
4. ocena ogólna,
5. konkluzja recenzji.

1. Sylwetka doktorantki i ocena przedstawionego dorobku

Ewa Łuczak ukończyła studia wyższe na Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, gdzie uzyskała dyplom magistry sztuki w pracowni malarstwa profesora Grzegorza Kowalskiego na Wydziale Rzeźby w 2006 roku, studia magisterskie na Wydziale Wychowania Plastycznego Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie oraz studia doktoranckie na Wydziale Grafiki ASP w Warszawie. Mgr Ewa Łuczak ma spory interdyscyplinarny dorobek artystyczny, na który składają się: filmy dokumentalne, reportaże, instalacje wideofoniczne dedykowane produkcjom teatralnym oraz realizacje o charakterze performatywnym.

Jest laureatką nagrody Filmowej MSN PISF oraz stypendystką MKiDN Młoda Polska w dziedzinie Sztuki Wizualne. Doktorantka brała udział w wielu wystawach indywidualnych oraz zbiorowych. W dossier wyszczególniam wystawy: *Radiowe dni* – prezentacja instalacji wideo w Zachęta Narodowa Galeria Sztuki Warszawa (2007, wystawa indywidualna), *14. Manifesta* – udział w ramach projektu Secondary Archive w Galerii Narodowej w Prisztinie w Kosowie (2022, wystawa zbiorowa). Jest autorką i współautorką kilkunastu filmów dokumentalnych, reportaży i realizacji teatru telewizji (m.in. *Rytm materii 2023*, cyklu *Szukając Jezusa* w reż. Katarzyny Kozyry 2022). Istotną w biogramie mgr Ewy Łuczak jest również działalność okołoteatralna, realizacje o charakterze scenograficznym i cyfrowym, takie jak: *Wściekłość* w reż. Mai Kleczewskiej dla Teatru Powszechnego (2016, spektakl prezentowany na Biennale Teatralnym w Wenecji w 2017 roku) czy *Letnie osy kłusują nas nawet w listopadzie* w reż. Wojciecha Urbańskiego (Teatr Dramatyczny, 2015). Doktorantka ma również bogate doświadczenie w pracy edukacyjnej, które zdobyła pracując na Wydziale Sztuki Mediów i Wydziale Rzeźby na ASP w Warszawie. Prowadziła m.in. zajęcia z podstawy edycji obrazu cyfrowego, montażu wideo i fotografii. Obecnie pełni funkcje prodziekana do spraw studenckich i kształcenia na Wydziale Rzeźby, wykładowcy przedmiotu Podstawy dokumentacji i kreacji cyfrowej w Rzeźbie, opiekuna Międzywydziałowego koła naukowego LabForm działającego przy Pracowni Podstaw Dokumentacji i Kreacji Cyfrowej w Rzeźbie na Wydziale Rzeźby ASP.

Z twórczością Ewy Łuczak spotkałem się kilkakrotnie a swoją opinię opieram na podstawie przedstawionych powyżej osiągnięć doktorantki, na jej artystycznych i pokrewnych zainteresowaniach, dorobku artystycznym. Moja wiedza na temat tego dorobku, formalnego wykształcenia, doświadczenia zawodowego kandydatki i deklarowanych aspiracji pozwala na przedstawienie Państwu swojej recenzji.

2. Opis materiału na podstawie którego powstała recenzja

Recenzję oraz ocenę formalną opieram na dostarczonych mi materiałach: opisie pracy artystycznej, plikach wideo wchodzących w skład rozprawy doktorskiej, dokumentacji wymaganej w procedurze, biografii artystycznej, świadczącej o szerokich zainteresowaniach kandydatki, a także jej licznych doświadczeniach oraz osiągnięciach z zakresu sztuk wizualnych: fotografii, wideo-artu i filmu dokumentalnego. Dokumentacja fotograficzna dorobku artystycznego jest obszerna a opisy poszczególnych dzieł są lapidarnie skonstruowane.

Opis pracy doktorskiej jest 27-stronicowym dokumentem, który w większości składa się z ilustracji (32). Jest to skrótyowy opis zawartości artystycznej części doktoratu. *Opis* składa się z trzech rozdziałów: *Idea / koncepcja*, w którym znajdują się wymienione części składowe pracy artystycznej, rozdziału *Realizacja*, w którym znajdują się warstwy dialogowe filmów ujętych w instalacji oraz rozdziału *Dokumentacja*, przedstawiającego jedną z wariacji ekspozycyjnych instalacji zrealizowanej w Galerii Fundacji Alina w Warszawie. W ostatnim wymienionym rozdziale znajdują się głównie fotografie dokumentujące w sposób nader szczegółowy montaż instalacji w galerii: „widoki ogólne wystawy ze wszystkich stron”, „detale”, „obciążenie konstrukcji ekranu A”, „zabezpieczenie wokół stanowiska technicznego”, „zabezpieczenie ekranu” i „usytuowanie ekranów”. W *Dokumentacji* doktorantka podaje powód przedstawienia niniejszego materiału jako rozprawy doktorskiej: „Materiały uzyskane podczas mojej pracy w latach 2011–2012 pierwotnie powstawały z myślą o filmie dokumentalnym, jednak po kilku nieudanych próbach realizacji odłożyłam je do archiwum. Ostatecznie zdecydowałam się wykorzystać część z nich w mojej pracy doktorskiej”. Stwierdzenie to mogłoby ujawniać nadrzędność filmu dokumentalnego względem doktoratu, wydaje się jednak, że materiał potrzebował po prostu swego odparowania i fermentacji pomysłu.

W dokumencie brakuje jednak wnikliwych odniesień do metod poznawczych, procesów badawczych, analiz porównawczych nad pracą artystyczno-badawczą, jak również aparatu naukowego w postaci przypisów i bibliografii, a także nieco większej dbałości o edytorską stronę pisemnej części doktoratu. Powyższe słowa krytyki nie zaburzają jednak całościowego pozytywnego odbioru doktoratu mgr Ewy Łuczak.

3. Ocena pracy doktorskiej

Ewa Łuczak w swojej pracy łączy treści indywidualne z pamięcią zbiorową, doznania emocjonalne z fizycznymi, wykorzystuje elementy rekonstrukcji scenicznej (performatywnej) i nawiązuje do ikonografii graficznej. Część artystyczna doktoratu Ewy Łuczak jest autorską formą wypowiedzi, podsumowaniem pracy artystyczno-badawczej. To wystawa, na którą składają się prace wykonane w różnych mediach: filmu dokumentalnego, animacji i performatyki. Struktura instalacji złożona jest z trzech aktów-obrazów audiowizualnych i z założenia jest formą otwartą i elastyczną. Poszczególne jej elementy mogą być prezentowane w różnych konfiguracjach i przestrzeniach, co czyni kolaż audiowizualny pełniejszym intermedialnym dziełem. „Głównym motywem i filarem pracy jest wątek *makbetowski* oraz sposób jego użycia w przestrzeni społecznej, podczas manifestacji politycznych po katastrofie smoleńskiej. Bohaterami są działania performatywne i symbole – motywy z dramatów”.

W *Akcie I – Niech pani swoich nieboszczyków pilnuje!* wykorzystane zostały materiały dokumentalne nagrane w latach 2011–2012. W mojej opinii to najmocniejszy element wideoinstalacji. Monochromatyczne, ciasne, wręcz nachalne kadry ukazują portrety przypadkowych osób spotkanych na Krakowskim Przedmieściu w Warszawie. Precyzyjny montaż z każdą sekundą neglizuje głęboko skrywane emocje. Każda z portretowanych osób, mimo różnorodności wypowiedzi, ukazuje z czasem pewne cechy wspólne: niepewność, podejrzliwość i

pogubienie. Podobnie dzieje się w filmie *Katastrofa* Artura Żmijewskiego (2010), opowiadającego o rytuałach towarzyszących żałobie narodowej po katastrofie Tu-154 w Smoleńsku: fabuła, która koncentruje się na spontanicznych zachowaniach ludzi gromadzących się na Krakowskim Przedmieściu, wypowiedzi mieszkańców okolic lotniska Smoleńsk-Siewiernyj, gdzie najważniejszą narracją są teorie spiskowe, oraz konflikt o krzyż pod Pałcem Prezydenckim. Dostrzegam korelacje w chłodnym i zdystansowanym spojrzeniu w filmie Ewy Łuczak, cierpliwej obserwatorce współczesnych rytuałów polityczno-religijnych, które ze względu na wydarzenia z kwietnia 2010 roku przyjęły formę przeżywania katastrofy na różnych poziomach.

Akt 2 – Las idzie to materiały wideo z prób teatralnych do amatorskiego wystawienia *Makbeta* w inscenizacji twórców wspomnianej wcześniej ulotki, którzy organizowali akcje-manifestacje podczas, których były one rozdawane. To materiał oddalony, ukazujący osobliwą terapię zajęciową, w której aktorzy amatorzy i profesjonaliści poszukują sensów i sposobów na przedstawienie. Dokument generuje inny rodzaj napięć, opartych na usztywnionej teatralizacji, kumulowanych słowach w intonacji i improwizacjach. Akt pierwszy ukazywał swobodną przestrzeń publiczno-polityczną, otwartą na prowokacje. Akt drugi jest pewną formą kanonu powierzchownych zachowań, zamknięty w innej przestrzeni publicznej, jakim jest teatr. Zestawienie obu przestrzeni wprowadza rodzaj gry języka i emocji. Mamy do czynienia z konstrukcją pułapki zastawionej przez autorkę. To prowokowanie do niekontrolowanego wybuchu, który jednak nie następuje. Z czasem tragedia przybiera formę farsy: jeden z twórców ulotki chciałby stworzyć musical oparty na *Makbecie*, który obracałby się wokół patriotyzmu, i realizowany byłby na wzór hitowej produkcji *Jesus Christ Superstar*. Ten rodzaj pogubienia, frustracji, mieszania wątków i teorii spiskowych przeplata się w obu filmach, co czyni go wypowiedzią wieloznaczną.

Akt 3 – Bitwa to część instalacji bazująca na rysunku Wyspiańskiego *Bitwa pod Grunwaldem*, będącym karykaturą dzieła Matejki. Rysunkowy żart, prztyczek w nos konserwatywnego patrioty, za jakiego Wyspiański uważał Matejkę, staje się lejtmotywem instalacji. Zapożyczenie od Wyspiańskiego to, jak wskazuje doktorantka, klamra kompozycyjna, która obejmuje poprzednie dwa akty. To zabieg sumujący, zamykający, który pełni również funkcje szumu telewizyjnego i neurotycznego zamazania obu rzeczywistości. To również ukryty komentarz do sytuacji polityczno-społecznej w Polsce po 10 kwietnia 2010 roku, odnoszący się do polaryzacji społeczeństwa. Chorągiew – punktem rysunku skupiający uwagę widza, nawiązuje również do punktu wydarzeń wszystkich miesięcznic i sejmowych potyczek, czyli krzyża. Użycie rysunku może prowadzić do jeszcze jednego skojarzenia: nakładki w mediach społecznościowych, pozwalającej w ramach solidarności wkleić przy swoim zdjęciu profilowym odpowiednią ikonografię, która z jednoczącego gestu po jakimś czasie staje się nic nieznaczącym dekoratorem.

Mimo użytych tak różnych mediów w instalacji mgr Łuczak, ekspozycja jest spójna pod względem merytorycznym i formalnym. Uważam, że interdyscyplinarność wypowiedzi jest uzasadniona i ciekawa. Analizując proces: filarem dzieła jest uwikłany w formę reportaż, mottem przewodnim cytat z przypadkowo znalezionej ulotki, na której zamieniono las birnamski na las smoleński: „Dopóki las smoleński nie powstanie, nic ci nie grozi, twoje panowanie jest

niewzruszone”. W połączeniu z rysunkiem *Bitwa pod Grunwaldem* Wyspiańskiego tworzą one całość, która nie stawia jasnych osądów. Wypowiedź autorki pozostawia odbiorców w zakłopotaniu, w sferze zdystansowanych domniemywań i jedynie meandruje po labiryncie całej sytuacji.

4. Ocena ogólna

Przedłożona do recenzji dokumentacja przygotowana przez mgr Ewę Łuczak to opracowanie, które należy ocenić jako zadowalające. Komplet materiałów i dokumentacja doktoratu wykazują pełną orientację autorki w zakresie sztuk wizualnych i jej terminologii, a także zagadnień warsztatowych związanych z realizacją projektu interdyscyplinarnego. Rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Dostrzegam szerokie możliwości praktycznego zastosowania uzyskanych wyników badań w dalszej pracy pedagogicznej. Dzieło opracowane jest na wysokim poziomie artystycznym, zrealizowane w ramach dojrzałej koncepcji własnej praktyki, która ma wpływ na poszerzenie idiomu sztuki wizualnej.

5. Konkluzja recenzji

Konfrontując raz jeszcze dorobek kandydatki z interpretacjami i analizą jej twórczości, dokonując zestawienia wynikających z tego uogólnień i wniosków z osobistym doświadczeniem oraz kierując się wymaganiami określonymi w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku (Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Dz. U. z 2023 r. poz. 212 ze zm.) wnioskuję o przyznanie mgr Ewie Łuczak tytułu doktory w dziedzinie sztuki, dyscyplina: sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki. Materiały, które otrzymałem: opis i dokumentacja dorobku artystycznego, spełniają wymogi stawiane przez ustawę. Praca artystyczna – wsparta materiałem ilustracyjnym i dokumentacją – są ciekawą propozycją poznawczą, twórczą, potwierdzającą kompetencje kandydatki, jej znajomość tematu i problematyki. W związku z powyższym wnioskuję wobec Rady Dyscypliny Artystycznej Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie o nadanie mgr Ewie Łuczak stopnia naukowego doktory sztuki.

Artur (Arti) Grabowski

